

MUHBİR

aynca bk. tür.yer.; Zeki Taştan, *Muhbir Gazetesinin Sistematik Tahlili* (yüksek lisans tezi, 1994), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hasan Eren, "Muhbir", *TA*, XXIV, 392-393; İhsan Sungu, "Muhbir Gazetesi", *AA*, II, 401-404; Mustafa Kutlu – Tanju Oral, "Muhbir", *TDEA*, VI, 426-427.

HÜSEYİN ÇELİK

MUHDESÛN

(المحدثون)

Müvelledûn adıyla da anılan ve şiirleri Arap grameriyle sözlük biliminde şahid olarak kabul edilmeyen şairler tabakası için kullanılan terim (bk. MÜVELLEDÛN).

MUHİB

(المحب)

Sûfi olmadıkları halde sûfilîğe ve tarikat ehline yakınlık duyanlar için kullanılan bir terim.

Sözlükte "seven, dost" anlamına gelen **muhib** (**muhibb**) kelimesi, başlangıçta sevgi üzerinde fazla duran ilk sûfiler tarafından "âşık" mânasında kullanılmıştır. Bu dönemde aşk yerine **hub** ve **mahabbet** (muhabbet), âşık yerine muhib terimleri görülmektedir. Serî es-Sakatî, iki kişiden her birinin diğerini kendisi olarak görmedikçe sahih bir muhabbetin gerçekleşmeyeceğini söylerken bununla aşkı kastetmiştir (Kuşeyrî, s. 618). Allah sevgisini (muhabbetullah) tasavvuf anlayışının temeli kabul ettiğiinden Semnûn b. Hamza (Abdullah) "Semnûn el-Muhib" diye tanınmıştır.

Öte yandan tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren sûfi veya tarikat ehli olmadıkları halde tarikat ehline karşı sevgi besleyenlere de muhib denilmiştir. Bu anlamda muhib Hak dostlarının dostu olan kişidir. Sûfiler ve tarikat ehli kendi yollarına ilgi duyup sevgi besleyen muhibleri takdir etmiş, bir bakıma kendilerinden saymışlardır. Cüneyd-i Bağdâdî, "Sûfilik iddia edenleri takdir ediniz ki gerçek sûfi olsunlar, eğer himmetleri yüce olmasaydı başka bir şey iddia ederlerdi" demiş, Cemâl-i Mevsilî, Hak dostlarına dost olanların onların hal, remiz ve işaretlerinin muhibbi olduklarını belirtip ilgiyle sevgi arasındaki alâkaya dikkat çekmiştir.

Kuşeyrî, "Kişi sevdiğiyle beraberdir" hadisini (Buhârî, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 165) zikrederek muhib olmanın önemine işaret etmiştir (*er-Risâle*, s. 616, 624). Bu bağlamda tasavvufta velîlerle gönülden

birliktelik önemli bir mertebedir. Sühreverdî, bir araya gelip Hakk'ı zikredenlerin faziletinden bahsederken onların arasında tesadüfen bulunan bir kişinin de bedbaht olmayacağını bildiren hadise (Buhârî, "Da'avât", 66) dikkat çekmiştir ('*Avârifü'l-ma'ârif*, s. 70). Sûfiler, "Bir kavme benzeyen onlardandır" hadisini (*Müsned*, II, 50; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4) "Velîlere benzemeye özenen onların zümresindedir" şeklinde yorumlamışlardır. Sûfilîğe özenenlerin arasında gayri samimi ve çıkarıcı kişiler her dönemde bulunmuş, sûfiler "müddeî, sahtekâr, mukallit, mustasvîf" adını verdikleri bu riyakârlara karşı çevrelerindeki insanları sürekli uyarılmışlardır.

Muhib terimi, tarikatlar döneminde bir tarikata intisap etme hazırlığında olan kişiler için de kullanılmıştır. Tasavvufta hırka giymekle amaçlanan şeylerden biri de tarikata girenlerin birbirine benzesini sağlamaktır. Dervişlerin kıyafetlerinin aynı olması gönüllerinin de benzeşmesi ve birleşmesine sebep olur (Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, s. 23). Mevlevîlik ve Bektaşîlik'te tarikata intisap eden kişiye muhib denir ve tarikat hiyerarşisinde ilk dereceyi temsil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 299; *Müsned*, II, 50; Buhârî, "Da'avât", 66, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 165; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4; Sülemî, *Tabakât*, s. 195, 408, 561; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd), Kahire 1966, s. 616, 618, 624; Şehâbeddin es-Sühreverdî, '*Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 65, 70; Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, *Evrâdü'l-ahbâb ve fuşûşü'l-âdâb* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1358 hş., s. 23, 273, 288; Lâmiî, *Ne-fehât Tercümesi*, s. 14-22; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 28.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MUHİBBÂN

(محبان)

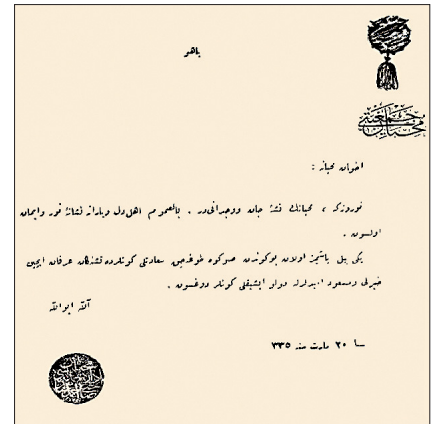
II. Meşrutîyet'in ilânından sonra yayımlanan siyasî, dinî ve tasavvufî dergi.

İlk sayısı 22 Ağustos 1325'te (4 Eylül 1909), "Müştâk-ı hürriyet-i tâmmeye olan bilcümle muhibbân-ı Meşrutîyet'in neşri-efkârı olarak her ay başı neşrolunur" (2. sayıdan itibaren "her ayın on beşinde") başlığıyla İstanbul'da çıkan *Muhibbân* 12. sayısının (23 Ağustos 1326 / 5 Eylül 1910) ardından yayımına iki ay ara vermiş, ikinci yılının ilk sayısı 20 Kânunuevvel 1326'da (2 Ocak 1911) neşredilmiştir. Bu dönemde 4 Mart 1328 (17 Mart 1912) tarihine kadar dokuz sayı daha çıkmış (7 ve 8.

sayılar bir arada), uzun bir aradan sonra 14 Temmuz 1334 (1918) tarihli nüshasıyla üçüncü dönem yayımına başlamıştır. Bu dönemin 5. sayısı 1 Mayıs 1335 (1919) tarihini taşımaktadır. Daha sonra *Muhibbân*'ın yayımına devam edip etmediği bilinmemektedir. Sahibi ve mesul müdürü Hacıbeyzâde Ahmed Muhtar (Yeğtaş), Millî Kütüphane'deki koleksiyonunun sonunda yer alan 27 Kasım 1935 tarihli mektubunda *Muhibbân*'ı kaç sayı çıkardığını hatırlayamadığını, Manizâde Hacı Hüseyin adlı bir hasmının kendisini işgal kuvvetlerine şikâyet ettiğini, bunun üzerine Bursa'ya hicret etmek zorunda kaldığını, *Muhibbân*'ı orada iki sayı daha neşrettiğini, bunları Hey'et-i Vekile'ye göndermek üzere beş-on adet bastırıldığını söyler. Künyesinde "gazete" olduğu kaydedilmekle birlikte *Muhibbân*'ın daha çok bir dergi niteliği taşıdığı görülmektedir.

Hacıbeyzâde Ahmed Muhtar, *Muhibbân*'ın ilk sayısında yer alan mukaddimede kendini Rifâî Dergâhı post nakibliğinde bulunmuş bir tarikat mensubu olarak tanıtır. Meşrutîyet'in ilânından bir yıl önce Paris'te bulunduğunu, ramazan ayını İttihat ve Terakkî mensuplarıyla geçirdiğini, bu sırada düzenlenen toplantılardan inkılâptan sonra yapılacak ilk işin cami dersleriyle tekke görevlerinin islahı olduğunu ifade ettiğini, bu görüşleri daha önceki yıllarda Paris'te yayımladığı *Feryad* gazetesinde de savunduğunu, istibdat idaresi bertaraf edilince *Muhibbân*'ı çıkarmak üzere faaliyete geçtiğini ve gazete için gerekli sermayeyi sağlamak amacıyla ramazan ayında Beyazıt'ta ticarî bir sergi açtı.

Muhibbân idarehanesi sahibi Ahmed Muhtar'ın mührü (Abdullah Uçman arşivi)

ğini anlatır. İlim ve edepten mahrum, riya kisvesine bürünmüş ulemâ ile ömründe bir defa bile dergâha gitmemiş, yabancı dervişlerin şeriat namına yaptıkları dinseliliklerden hayâ ettiğini söyleyen Ahmed Muhtar'ın *Muhibbân*'ın yayın ilkelerini açıklarken yer verdiği, "iş ne demek olduğunu öğretmek ve hepimizin velinimeti olan köylülerin haklarını izhar etmek" şeklindeki ifadeleri dikkat çekicidir. Aynı yazıda *Muhibbân*'ın temel ilkesinin tasavvufu herkesin anlayacağı bir dille ortaya koyarak kamuoyunu aydınlatmak olacağıнын söylenmesine rağmen ilk sayılarında siyasî makalelerin ön plana çıktığı, ayrıca Osmanlı yemek kültürüne dair yazılara yer verildiği, okuyuculardan gelen birkaç yazı, şiir ve iktibaslar dışında gazetenin bütün yazılarının Ahmed Muhtar tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Öte yandan *Muhibbân* idaresine müracaat edildiği takdirde sigara kâğıdından fabrika aletlerine kadar her türlü eşyanın taşraya hızla gönderileceğine, taşrada üretilen her türlü ürüne müşteri bulunacağına, verimsiz tarlaların toprağından örnek gönderilirse uygun ilaç temin edileceğine, bir sanat öğrenmek isteyenlere hoca tavsiye edileceğine dair duyurulardan gazetenin ticarî bir işletme gibi çalıştığı anlaşılacaktır. Gazetenin ilk yıl abonelerinin % 10'unu hıristiyan vatandaşların oluşturması bununla ilgilidir.

Muhibbân'ın 5. sayısının kapağına Mithat Paşa'nın tam sayfa fotoğrafı konularak altına "Meşâyih-i Hâlidiyye'den şehîd-i hürriyyet merhum Ahmed Midhat Paşa" ibaresi yazılmış, paşa hakkında 6. sayıdan ikinci dönemin 5. sayısına kadar on iki sayı devam eden bir tefrika yayımlanmıştır. Bir yılın muhasebesinin yapıldığı 12. sayıda, *Muhibbân*'ın "yalnız menfaatini düşünen Muâviye tynetli eşhasa el değil selâm vermeye tenezzül etmez bir Alevî olduğu" ilân edilmiş; gazeteyi destekleyen Kosova, Kalkandelen, Selânik, Manastır, Girit, Yanya, Mısır ve İşkodra gibi yerlerdeki farklı tarikatlara mensup şeyhlerin isimlerine yer verilmiştir. Kuruluş hazırlıkları, Abdülhamid devrinde Fizan'a sürülen ve orada vefat eden Ağaçkakan Bedevî Dergâhı şeyhi Nâilî Efendi tarafından başlatılan Cem'iyet-i Süfiyye-i İttihâdiyye'nin faaliyete geçmesi için girişimlerde bulunan *Muhibbân* bu konuda başarılı olamamıştır. Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi başkanlığında kurulan Cem'iyet-i Süfiyye'nin faaliyete başlaması üzerine (1327r./1911) *Muhibbân*, Mûsâ Kâzım Efendi'ye, cemiyete ve cemiyet tarafından yayımla-

nan *Tasavvuf* mecmuasına karşı tavrı almış, cemiyetin açılış törenine sadece on dokuz şeyhin katıldığını yazarak Cem'iyet-i Süfiyye'nin tarikat camiasını temsil edemeyeceğini ima etmiştir.

Başlığı, "Siyasetten başka her şeyden bahseder" şeklinde değiştirilen *Muhibbân*'ın, üçüncü döneminde Rıza Tefvik (Bölükbaşı), Sâmih Rifat ve Bahâ Said yazı kadrosuna katılmıştır. Rıza Tefvik'in, "Gel derviş evrâdi çıkar koynundan / Hidâyet vermemiş o kitap sana" ve Sâmih Rifat'ın, "Ezelden âşıkım ben Muhammed Mustafâ'ya / Fedâ olsun hayâtım bütün Â-i abâya" mısralarıyla başlayan nefesleri bu dönemin ilk sayısında yayımlanmıştır (14 Temmuz 1334/1918). Daha sonraki sayılarda Rıza Tefvik'in Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi'nin tasavvufun tanımlarını içeren manzumesinin şerhi "Hikmet-i Süfiyye" başlığıyla tefrika edilmiştir. Gazete sahibinin sadâret makamına yazdığı, Bektaşiliğin artık serbestçe faaliyet göstermesini izin verilmesini isteyen dilekçenin metnini neşreden *Muhibbân*'ın (8 Teşrinisânî 1334/8 Kasım 1918, sy. 3) bu son döneminde Bektaşî meşrebini ön plana çıkardığı görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbân, İSAM Ktp., Dergi nr. 1076 (Millî Kütüphane koleksiyonunun fotokopisi); *Türkiye Maarif Tarihi*, I, 30; Mustafa Kara, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1999, s. 229; a.m.f., *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri: 1839-2000*, İstanbul 2002, s. 40 vd.; Cengiz Gündoğdu, "Osmanlı'nın Son Döneminde Yayınlanan Tasavvufî Muhtevalı Muhibban Dergisi ve 1327/1911 Yılı 4. Sayısında Yer Alan Bazı Makaleler", *Tasavvuf*, sy. 7, Ankara 2001, s. 293 vd. MUSTAFA KARA

MUHİBBÎ

(محبى)

Kanûnî Sultan Süleyman'ın şiiirlerinde kullandığı mahlas (bk. SÜLEYMAN I).

MUHİBBÎ, Muhammed Emîn

(محمد أمين المحبى)

Muhammed el-Emîn b. Fazlillâh b. Muhibbillâh el-Muhibbî el-Ulvânî el-Hamevî ed-Dımaşkı (ö. 1111/1699)

Arap dili ve edebiyatı âlimi, şair ve tarihçi.

1061 (1651) yılında Dımaşk'ta doğdu. X-XI. (XVI-XVII.) yüzyıllarda âlim, şair, edip, fakih ve kadılar yetiştiren, atalarından birinin Memlûkler döneminde Dıvânü'l-ceyş

başkanlığı (nâzirü'l-ceyş) yapmasından dolayı "Beytü nâzirü'l-ceyş" adıyla da tanınan Dımaşklı Muhibbî ailesine mensuptur. İstanbul ve Bursa'da, ayrıca Dımaşk'ta müderrislik, Kahire'de ve Beyrut'ta kadılık yapmış, çoğu günümüze kadar ulaşmayan çeşitli eserler yazmış olan Fazlullah el-Muhibbî'nin oğludur. Büyük dedesi yüksek ilmi görevlerde bulunan, bazıları yayımlanmış birçok eserin sahibi ve Şeyhülislâm Çivizâde Mehmed Efendi'nin yakın dostu Ebü'l-Fazl Muhibbüddin Muhammed'dir.

Hayatının ilk yirmi beş yılını Dımaşk'ta geçiren Muhammed Emîn ilk bilgilerini babasından aldı. Onun İstanbul ve Bursa'da bulunduğu dört yıl boyunca (1662-1666) yetiştirilmesi işini Dımaşk Mahkemesi'nde kadı nâibi olan amcası ile aynı yerde kâtiplik yapan dayısı üstlendi. Yirmi beş yaşına kadar, *Hulâsatü'l-eser*'i ile *Neĥatü'r-Reyhâne*'sinde kendilerinden övgüyle söz ettiği İbnü'l-İmâd el-Hanbelî, Haskefî, Mencek b. Muhammed, İsmâil b. Ali el-Hâik ve Abdülganî en-Nablusî gibi hocalardan Arap dili ve edebiyatı, belâgat, tefsir, hadis, fıkıh, usul ve tasavvuf okudu. Bu sırada Halvetîliğe intisap ederek tarikatın esaslarını öğrendi. 1086-1092 (1675-1681) yılları arasında ilmini geliştirmek amacıyla önce Bursa ve Edirne'de, beş yıl da İstanbul'da bulundu. Edirne'de Abdülkâdir el-Bağdâdî'den *Ĥizânetü'l-edeb* adlı eserini okudu ve Başkadı Mehmed Efendi'nin tefsir derslerine katıldı. İstanbul'da üstat tanıyarak himayesine girdiği İzzetî Mehmed Efendi'nin özellikle Arap şiiri ve edebiyatı derslerine devam etti ve onun zengin kütüphanesinden yararlandı. Yine bu şehirde ünlü hocalardan tefsir, hadis, fıkıh, mantık, kıraat, nahiv ve belâgat dersleri aldı. Bu süreçte birçok edip ve şairle dostluk kurdu; Türkçe ve Farsça'sını geliştirip Türk ve Fars şiirleriyle ilgilendi, bunlardan Arapça'ya çeviriler yaptı.

İzzetî Mehmed Efendi'nin vefatının (13 Şevval 1092 / 26 Ekim 1681) ertesi günü Dımaşk'a dönmek için İstanbul'dan ayrılan Muhibbî üzüntüsü sebebiyle bir müddet uzlet hayatı yaşadıkdan sonra telifle ilgilendi. Biyografik bir eser olan *Neĥatü'r-Reyhâne* üzerinde çalışırken Hicaz ve Yemen ediplerinin eksik olduğunu görebek hem bu malzemeyi temin etmek hem de hac görevini yerine getirmek amacıyla 1100 (1689) yılı ortalarında Mekke'ye gitti. Orada kaldığı iki yıl boyunca kendisine teklif edilen kadı nâibliğini yürütürken birçok âlim ve kadiple tanışıp onlardan faydalandı ve eserinin eksikliklerini tamamladı.